

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

УДК 377.36 : 37.018.46

О. П. Шмерко

У професійній підготовці спеціалістів торгово-економічного профілю є необхідність виокремлювати, насамперед, професійну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Ця компетентність містить: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; знання досвіду, накопиченого в кожній конкретній галузі економіки; активне опанування найкращих досягнень цієї галузі; вміння обирати засоби та способи дії, адекватні конкретним обставинам місця і часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках та вносити корективи в процес досягнення цілей.

Метою цієї статті є аналіз структури і змісту професійної компетентності, а також наукових поглядів щодо цієї проблеми.

Незважаючи на різноманіття підходів до визначення професійної компетентності студентів різних професійних груп, зміст професійної компетентності випускників навчальних закладів економічного профілю досі ще не визначено, тим більше, що стандарт професійної компетентності задається нормами та традиціями, прийнятими в конкретному суспільстві, конкретній соціальній групі, у конкретний історичний час. Вимоги ж людини до суспільства постійно змінюються.

На основі аналізу наукових джерел нами було визначено, що рівень професійної компетентності визначається здатністю особистості реалізуватися як успішний та ефективний фахівець. Поняття компетентності є ширшим, ніж знання чи вміння, і передбачає здатність фахівця використовувати в конкретній ситуації набуті знання, вміння, навчальний та життєвий досвід, опанування

методів пошуку необхідної інформації, уміння її аналізувати, бачити проблеми і шляхи їх вирішення, самоефективність, а також розуміння необхідності навчатися впродовж усього життя. Отже, успішне виконання фахівцями своїх функціональних обов'язків передбачає наявність у них сукупності спеціальних знань та певних професійно значущих якостей особистості. Ці складові професійної компетентності є взаємопов'язаними.

Професійна компетентність торкається всіх сфер особистості (мотиваційної, когнітивної, самосвідомості) і знаходить своє вираження в професійній діяльності.

Ми будемо розглядати професійну компетентність як явище багатовимірне та досліджувати її на чотирьох рівнях: світоглядному, теоретичному, практичному і творчому.

Зупинимось детальніше на аналізі сфер особистості, які є важливими для формування професійної компетентності.

Мотиваційна сфера особистості – це інтегральна якість, що характеризується сукупністю соціальних установок, ціннісних орієнтацій, які становлять основу мотивів [14], тобто все те, що містить у собі поняття спрямованості особистості.

За час навчання в коледжі під впливом викладання загальногуманітарних, спеціальних дисциплін, участі у виробничих практиках, громадському житті у студентів розвивається і формується професійна спрямованість особистості, тобто особиста спрямованість застосувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії. Професійна спрямованість особистості передбачає позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку, розуміння і внутрішнє прийняття цілей та завдань професійної діяльності. Усі ці риси і складові професійної спрямованості є показниками рівня її розвитку та сформованості в студентів, характеризуються стійкістю (нестійкістю), домінуванням суспільних або вузькоособистісних мотивів, далекою або близькою перспективою.

У вивченій нами літературі професійна спрямованість розуміється по-різному:

- взаємодія інтересу до професії, відповідальності за обрану професію перед суспільством, цілеспрямованість в опануванні професійної майстерності;
- інтерес до професії і схильність займатися нею;
- схильність до професійної діяльності на основі домінуючих суспільних, пізнавальних інтересів, вищих соціальних потреб, самовираження;
- каркас, навколо якого компонується основні властивості особистості професіонала.

Спрямованість утворює той стрижень, на якому базуються основні властивості особистості. Практично дуже складно відрізнити власне професійне від інших різноманітних властивостей особистості, що впливають на успіх у професійній діяльності.

Зміст професійної спрямованості особистості, основу її структури становлять потреби, інтереси та схильності, ціннісні орієнтації, уявлення про свої соціальні ролі, які визначають мотиви діяльності особистості в професійній сфері.

Питання професійної спрямованості підприємців і зміст їх складових розглядалися в дослідженнях Л. Ф. Лисенкової, А. В. Батаршева, Г. Дж. Болта, І. Н. Бергера, А. Н. Кузьміна, А. Хоскінгса та ін.

У вітчизняній психолого-педагогічній літературі досить добре розкрито положення про те, що потреби, установки, цінності складають основу професійної діяльності людини. Це положення стосується будь-яких етапів професіоналізації, але особливу значущість воно набуває для майбутніх фахівців. Важливе значення для професійної діяльності і розвитку професійної компетентності є знання основ мотиваційної сфери людини. Мотиваційна сфера та поведінки визначаються конкретним станом соціального середовища, соціальних норм, положенням особистості і групи в суспільстві, системою потреб, інтересів, переваг. Концепції мотивації стали розроблятися, починаючи з 30-х років ХХ століття. Однією з перших можна назвати концепцію

К. Левина. Слідом за нею було опубліковано роботи з питань мотивації людської діяльності та поведінки представниками гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.). В останні десятиліття вони були доповнені мотиваційними концепціями Д. Хекхаузена, Келли, Дж. Роттера. Серед вітчизняних вчених, які внесли певний внесок у розробку теорії мотивації, можна відмітити Н. А. Бернштейна, П. К. Анохіна, О. М. Леонтьєва та інших українських учених.

Основними складовими мотиваційної сфери є потреби, мотиви, мета діяльності. М. Х. Мескон визначає мотивацію як процес стимулювання самого себе й інших на діяльність, спрямовану на досягнення індивідуальних і загальних цілей організації [12]. Прийоми та способи стимулювання в торгово-економічній діяльності є досить різноманітними.

Не менш важливе значення в опануванні професії відіграє структура мотиваційної сфери. Позитивна мотивація веде до формування професіоналізму працівника торгово-економічного профілю. Якщо людина приходить в професію торгівельного працівника, керуючись мотивами покликання, – це буде сприяти швидкому опануванню професії, росту рівня професіоналізму. Найосновніше для фахівця торгово-економічного профілю з високим рівнем професіоналізму – бути корисним суспільству, надавати всебічну допомогу в здійсненні намірів покупця, прагненні обслужити якнайкраще. Якщо ж у торгівлю приводять негативні мотиви (прагнення збагатитися за рахунок покупців, мотиви наживи і збагачення), то високого професіоналізму не досягти. Середнє положення між двома зазначеними займає торговець, для якого основним у діяльності є продаж товару, а не надання споживачеві всебічної допомоги. Для такої людини сфера послуг, консультації, інформування покупців є основною метою та засобами її досягнення. Якщо дивитися із зовнішньої сторони, поведінка продавця виглядає так само, як і поведінка працівника з високим рівнем професіоналізму. Але при аналізі його діяльності негативні сторони виступають назовні [1, с. 8].

Інтенсивність торгово-економічної діяльності, згідно з Г. Дж. Болту, визначається чотирма чинниками: здібностями, знаннями, позицією індивіда й очікуваннями [3]. Серед здібностей на перше місце висувається вміння ладити з людьми, рівень кмітливості та технічна компетенція. Знання ж здобуваються в процесі навчання і в практичній діяльності торгово-економічного працівника. Позиція являє собою ставлення торгово-економічного працівника до тієї чи іншої сторони предмета, послуги, діяльності, професії, підприємства (фірми), особистості учасника торгівельного процесу. Позиція може бути позитивною, нейтральною, негативною. Так, позитивна позиція торгово-економічного працівника в більшості випадків передається клієнтові (покупцеві), після чого останній здобуває впевненість у продукції та послугах підприємства (фірми).

Умови соціально-економічної нестабільності в переламні і перехідні періоди об'єктивно підвищують вимоги суспільства до професійної компетентності випускників навчальних закладів, прогнозування та досягнення високого рівня яких є неможливими без уявлення про стійкі властивості, якості, риси особистості і всього того, що у своїй сукупності є індивідуальністю людини. Крім того, не можна не враховувати факту, зафіксованого в науковій літературі всього світу, що знання старіють дуже швидко, уміння – повільніше, але й вони не можуть забезпечити постійного успіху в будь-якій професійній діяльності.

Отже, необхідно формувати в майбутнього фахівця ті якості, які допоможуть йому навчатися, застосовувати знання в практичній діяльності та одночасно постійно змінюватися.

Аналіз літератури свідчить про відсутність у дослідників єдності думок із приводу визначення кола знань і вмінь, необхідних представникам зазначених професій для їхньої успішної діяльності. Йдеться про професіограми, покликання яких – забезпечити ефективне виконання фахівцями своєї діяльності, заснованої на глибокому знанні предмета своєї праці, вільному знанні його змісту.

У професійній підготовці спеціалістів торгово-економічного профілю є необхідність виокремлювати такі знання та вміння:

- стійка здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності;
- глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем;
- знання досвіду, накопиченого в кожній конкретній галузі економіки; активне опанування найкращих досягнень цієї галузі;
- вміння обирати засоби та способи дії, адекватні конкретним обставинам місця та часу;
- почуття відповідальності за досягнуті результати;
- здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей.

Виходячи з класифікації професії за предметом праці, робота в торгово-економічній сфері належить до типу “людина-людина” [13, с. 3]. Люди, колективи, умови їхнього розвитку, обслуговування, керівництва є основним предметом праці цієї групи. Основною особливістю діяльності студентів цього типу є взаємодія між людьми. Уміння спілкуватися, контактувати з людьми, домагатися взаєморозуміння в процесі виконання професійних функцій є найважливішою умовою високої ефективності праці працівників торгово-економічної діяльності.

Успішна професійна діяльність будь-яких студентів детермінована певними професійними якостями, ступенем їхньої відповідності вимогам конкретної професії. Не є в цьому виключенням і професії торгово-економічного профілю, оскільки можливість опанування професійної майстерності пов'язано з виявленням, оцінкою професійно важливих якостей та створенням відповідних виявів розвитку професійної компетентності. Зазначимо, що систему особистісних характеристик, які з урахуванням взаємодоповнюваності і взаємозв'язку можуть бути основою успішного

опанування та виконання професійної діяльності, прийнято називати професійно важливими якостями особистості (ПВЯ) [16].

У вивченій нами літературі немає єдиного підходу у визначенні ПВЯ, але характерним для всіх є те, що:

провідний критерій ПВЯ – ефективність діяльності, надійність і успішність її виконання [9, с. 22];

основа ПВЯ – їхня відповідність вимогам професії [10].

У першому випадку визначення ПВЯ має більшу цільову та практичну спрямованість.

Говорячи про соціальні умови працівників групи професій “людина-людина”, варто підкреслити, що вони висувають підвищені вимоги до морального вигляду людини, його дисциплінованості, принциповості, відповідальності [2, с. 17].

Система знань, умінь, навичок, яка відповідає майбутній спеціальності студента, – необхідна передумова успіху його практичної професійної діяльності. Зовні ця система виявляється в безпомилкових, точних діях фахівця, у творчому виконанні завдань. Разом із тим вона опирається на високі мотиви, моральні і психологічні якості фахівця. Тому формування ПВЯ повинно співпадати з формуванням особистості студента в цілому.

Один з основоположників вивчення особливостей різних професій та ПВЯ Т. Д. Левітін [8] на основі аналізу змісту професійної діяльності виокремив ті вимоги, що висуваються до особистості професіями типу “людина-людина”: уважне ставлення до людей, розуміння їх індивідуальних і психічних станів, об’єднання вимогливості та м’якості, пам’ять на обличчя, уміння розподіляти і перемикаати увагу тощо.

Дослідники ПВЯ по-різному підходять до їхніх класифікації. Так, Т. А. Ільїна виокремлює абсолютно обов’язкові, дуже важливі та бажані. Якості, пов’язані зі станом здоров’я, дослідник відносить до абсолютно обов’язкових. До другої групи можна віднести: упевненість у високому призначенні і розумінні професії, ідейна переконаність, інтерес до професії,

принциповість, дисциплінованість, уміння опанувати емоції, творчість, спритність, терпіння [4].

Деякі дослідники групують ПВЯ за ставленням до праці, своєї справи, до себе та інших і розподіляють на “ділові”, “комунікативні”, “персональні”.

На думку Е. А. Клімова, “найбільш важливою є змістовна сторона особистості: ставлення до людей, суспільства, праці, ступінь відповідальності, ініціативність, працьовитість. Вона може компенсувати недолік спеціальних здібностей, стимулювати розвиток низки професійно важливих рис” [5].

Для визначення ПВЯ працівників торгово-економічного профілю нами було використано опитувальник К. К. Платонова. Професійно важливі якості та властивості особистості в опитувальнику К. К. Платонова можна розподілити на три групи: загально професійні, (забезпечують успішність будь-якої професійної діяльності); типові (властиві професіям цієї професійної групи, зокрема у системі “людина-людина”); спеціальні (характерні для конкретної професії) [15]. Такий підхід, на наш погляд, є більше деталізованим і надає змогу з величезного переліку вибрати необхідне, хоча і це є відносним. Але в цілому такий підхід та класифікація якостей особистості нам уявляються найбільш прийнятними для моделювання професійно компетентної особистості працівника торгово-економічного профілю.

Серед якостей, що одержали найбільшу кількість балів у результаті застосування методики, зазначено комунікативність – це здатність людини встановлювати психологічний контакт при спілкуванні з різними віковими та соціальними групами осіб. Розвиток психологічного контакту, інакше іменованого емоційним контактом, – важлива умова будь-якого спілкування і тим більше такого, метою якого є одержання інформації, необхідної для прийняття рішень у конкретних ситуаціях. Результати застосування опитувальника подано в таблиці.

Діяльність у торгово-економічній сфері в усіх своїх виявах пов’язано зі спілкуванням з людьми, причому часто в екстремальних умовах. Тому функція спілкування з ними виступає на перший план. Виходячи з цього, з’являється

необхідність знати методи розвитку психологічного контакту при спілкуванні та вміння використовувати з цією метою закономірності психіки, які належать до виявів таких якостей людини, як її характер, темперамент, тип нервової діяльності. Саме це у багатьох випадках обумовлює вибір тих чи інших способів розвитку контакту (звертання до кращих сторін особистості, переконання, доведення інформації, що спонукає до спілкування, вказівка на інтегративний характер обраної позиції, доброзичливість тощо).

Таблиця

Професійно важливі якості і властивості особистості

Загальнопрофесійні	Типові	Спеціальні
Інтерес до професії; наполегливість; цілеспрямованість; дисциплінованість; працьовитість; відповідальність; оптимістичність; акуратність	Комунікативність; ініціативність; рухливість; доброта; колективізм; суспільна активність; емоційна стійкість; соціальна перцепція; виразність і чіткість мови; моральність	товариськість; швидко запам'ятовує; довго пам'ятає; уважність; високий розподіл уваги; ввічливість; терплячість; швидкість розумових операцій; стресостійкість

Ініціативу як здатність об'єднувати людей для досягнення мети або завдання, студенти так само називають серед першочергових. Ініціатива також є необхідною передумовою для визначення часткових завдань і з'ясування найбільш оптимальних шляхів досягнення мети. Отже, ініціатива містить у собі не лише ідею, але й прогнозований план можливого рішення. Це вимагає значних зусиль, пов'язаних з організаторськими здібностями та їхнім професійним розвитком. Особливості організаторської діяльності, обумовлені виконуваними функціями, мають свої професійні характеристики і діапазон застосування.

В організації професійної діяльності студентів торгово-економічного профілю велике значення має емоційна стійкість, здатність протистояти тим негативним емоціям, які можуть виникнути при виконанні професійних функцій, стресостійкість. Негативні емоції може бути зведено до мінімуму за

рахунок глибокої впевненості в необхідності виконуваної роботи, її високої соціальної корисності.

Очевидним є те, що вирішальне значення для всіх професій торгово-економічної сфери має емоційно-вольова стійкість фахівця. Відзначимо, що опитування, проведені фірмою “Прайорит менеджмент систем” серед ділових людей США, Австралії, Нової Зеландії, Ірландії, Великобританії, призвело до висновку, що в погоні за успіхом комерсантам доводиться більше, ніж іншим соціальним категоріям людей, протистояти стресам, відмовляти собі в деяких життєвих задоволеннях та переживати сімейні негаразди [11].

Важливою для професійної компетентності сферою особистості, роль якої явно недооцінювалася донедавна в психологічних дослідженнях, є самосвідомість особистості, оцінка людиною своїх знань, поведінки, морального вигляду, інтересів, ідеалів, мотивів поведінки, оцінка людиною своїх почуттів і думок [3].

В. Н. Козієв визначає професійну самосвідомість як складний особистісний механізм, що відіграє активну роль у професійній діяльності, за допомогою якого є можливим активний саморозвиток, свідоме формування в собі професійно значущих якостей особистості, професійної компетентності та майстерності [6].

У більш загальному вигляді професійну самосвідомість можна розуміти як усвідомлення особистістю себе в професійній сфері: усвідомлення своїх потреб, ціннісних орієнтацій, соціальних ролей і мотивів професійної діяльності; оцінка своїх професійних можливостей, визначення заборук успіхів та невдач, внесення необхідних коректив у діяльність, визначення перспектив свого професійного самовдосконалення

Найважливішим структурним компонентом самосвідомості особистості є самооцінка, сутність якої полягає в усвідомленні себе і в певному ставленні до самого себе. Самооцінка – одна з найбільш вивчених сторін самосвідомості. Самооцінку можна розглядати як “ядро” самосвідомості, фундаментальну властивість особистості, що відіграє провідну роль у структурі її мотиваційної

сфери [7, с. 19], у регуляції людиною своєї поведінки та діяльності [1], у формуванні таких якостей особистості, як самокритичність, упевненість в собі, у рівні домагань. Формування адекватної самооцінки студентів є важливим етапом розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця.

Чинником, який визначає ефективність формування професійної компетентності майбутніх економістів, є рівень самооцінки. Самооцінка є центральним компонентом особистості, одним із важливих регуляторів її поведінки і суттєво впливає на ставлення індивіда до себе й інших. Вона вказує на рівень психологічного розвитку студентів та адекватного визначення ними своїх особистісних якостей і тісно пов'язана з самоефективністю – умінням студента усвідомлювати власні здібності для формування такої поведінки, яка відповідає певному завданню або ситуації.

Отже, ми охарактеризували основні структурні компоненти професійної компетентності на світоглядному та практичному рівнях. Але необхідно відзначити, що розглянуті нами компоненти найтіснішим чином взаємопов'язані між собою, і виокремити їх можна лише для дослідницьких цілей. Зазначені сфери є наскрізними та формуються на всіх етапах професійного розвитку особистості в активній діяльності.

Досліджуючи складові професійної компетентності на теоретичному рівні, варто сказати про систему загальнонаукових і професійних знань. Перелік предметів, які викладаються в коледжі, кількість годин, необхідних для їхнього вивчення, визначено в державному освітньому стандарті. Він містить чотири блоки: загальні гуманітарні та соціально-економічні дисципліни, математичні і загальноосвітні дисципліни, загальнопрофесійні та спеціальні навчальні дисципліни.

При сучасних темпах виробництва, в умовах ринкових відносин, коли впродовж життя людині, можливо, неодноразово доведеться міняти професію, одержати в навчальному закладі знання “на все життя” неможливо. Основним завданням навчальних закладів на сучасному етапі, на нашу думку, є прищеплювання студентам навичок самостійної роботи, орієнтації в різних

галузях знань. систематизації розумової діяльності, навичок вирішення завдань, прийняття рішень. Роль загальних гуманітарних дисциплін у цьому є незаперечною.

У процесі виконання професійних функцій, пов'язаних із вирішенням різноманітних завдань, велику роль відіграє творче мислення, особливо там, де використання готових рецептів і стандартних розумових операцій не приносить успіху через проблемність ситуації. Теоретичні схеми вирішення розумових та організаційних завдань навіть у конкретній ситуації вимагають творчого підходу до їхнього застосування. Розумові операції в основному є дискурсивними, тобто мають чітко логічний характер, при якому переважають знання принципів схем вирішення, знання найбільш оптимальних рішень у певних ситуаціях.

Творчий початок у вирішенні професійних розумових завдань визначається також досвідом, що розширює межі теоретичних знань, поглиблюючи їх. Досвід сприяє більш правильному вирішенню розумових завдань – виявленню таких шляхів їхнього вирішення, які надають можливість із мінімальними витратами досягти наміченої мети. Досвід практичної діяльності надає можливість у багатьох випадках згорнути функцію аналізу, відмовитися від аналізу всіх прийомів вирішення конкретного завдання, обравши найбільш оптимальну в цих умовах схему.

Творчість попереджає появу професійної деформації внаслідок використання звичних (що перетворилися у відстале) схем. У будь-якій галузі професійної діяльності можна виявити природно складний стереотип дій у подібних ситуаціях. Він на певному етапі дає позитивний ефект, оскільки надає змогу швидко вирішувати поставлені завдання.

Застосування ж будь-якої схеми до вирішення того чи іншого завдання є можливим лише на початковому етапі або у випадках, коли схема розрахована тільки на задані умови. Однак часто схематизм у мисленні домінує над творчістю і приносить негативні результати, оскільки обмежує мислення та, як наслідок, діяльність. У психологічному розумінні професійна деформація

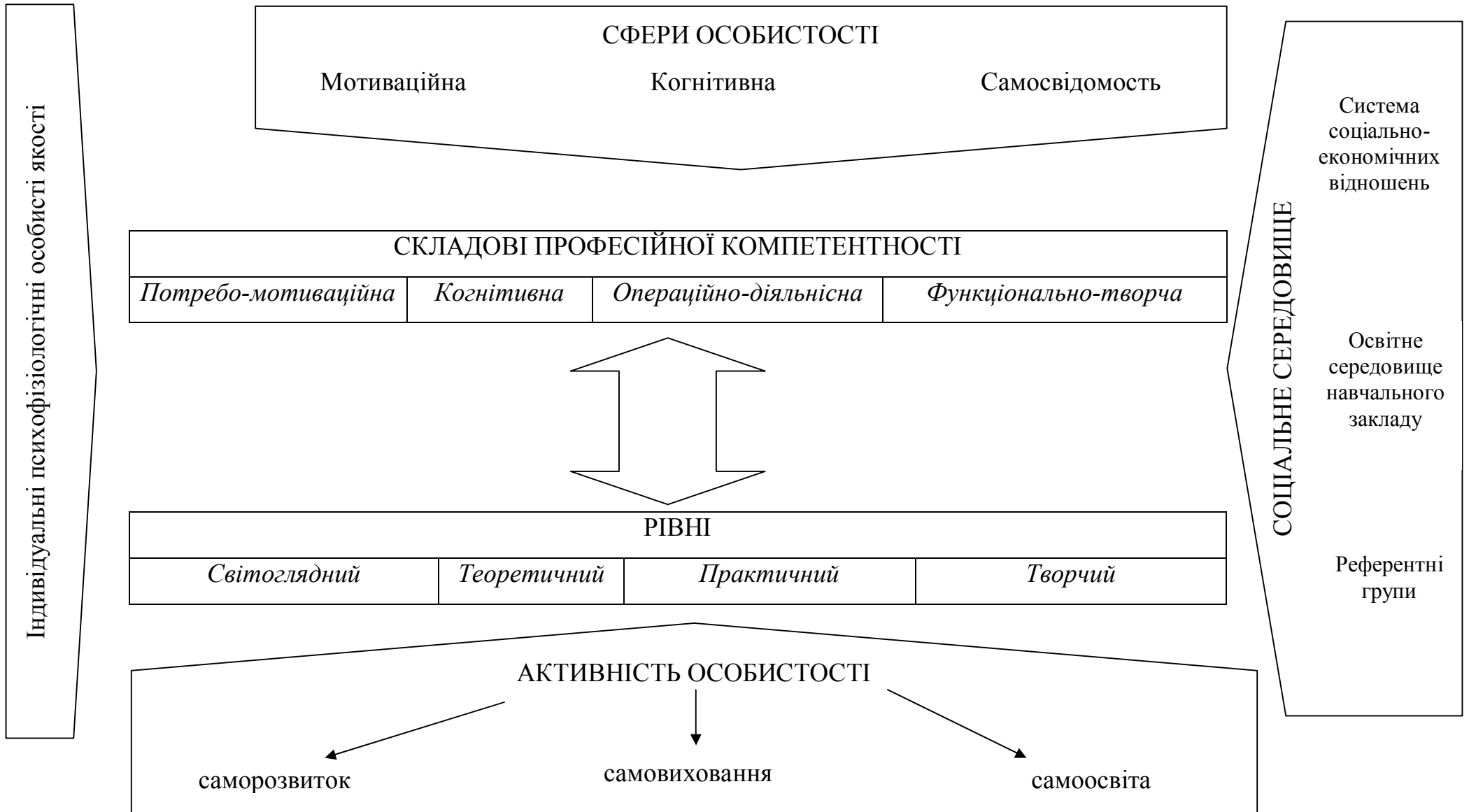
створює почуття впевненості і непогрішності у своїх знаннях та оцінках, обмежуючи функцію аналізу і пошуку в розумових операціях.

Професійну деформацію варто долати шляхом систематичного вдосконалення своєї діяльності, підвищення теоретичного рівня, взаємного обміну досвідом. Самоконтроль, самокритичність, прагнення до творчого вирішення професійних завдань – важливі передумови усунення професійної деформації.

Отже, проаналізувавши зміст професійної компетентності студентів торгово-економічного профілю, можна зробити висновок про те, що лише єдність професійних знань, умінь, навичок, ПВЯ та властивостей особистості, обумовлених відповідною мотивацією, системою потреб, адекватною самооцінкою, професійною самосвідомістю в цілому надають можливість забезпечити успіх у професійній діяльності.

Виходячи з цього, ми подаємо професійну компетентність студентів торгово-економічного профілю як явище багатомірне і визначаємо її як сукупність чотирьох складових: потребо-мотиваційної, когнітивної, операційно-діяльнісної та функціонально-творчої. Аналіз структури та особливостей професійної компетентності студентів торгово-економічних спеціальностей надав можливість виокремити чотири рівні розвитку останньої: світоглядний передбачає наявність стійких мотивів необхідності формування професійної компетентності особистості; практичний (операційний) рівень – наявність ПВЯ особистості; теоретичний (когнітивний) – сукупність професійних знань і вмінь, які здобувають під час професійного навчання та практичної діяльності; творчий рівень свідчить про зростання професійної майстерності, вміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях.

Узагальнивши вищевикладене, ми подаємо професійну компетентність як поняття, що характеризує ступінь опанування індивідом професійної діяльності у такий спосіб (див. рисунок).

Зміст і структура професійної компетентності студента торгово-економічного профілю

На формування і розвиток професійної компетентності впливають такі чинники як: індивідуальні психофізіологічні особливості особистості (вроджені особливості нервової системи, анатомічні особливості будови організму тощо); соціальне середовище (система соціально-економічних відносин, освітнє середовище навчального закладу, референтні групи); власна активність особистості (самоосвіта, самовиховання, саморозвиток). Формування професійної компетентності повинно здійснюватися з урахуванням впливу на рівень професійної підготовки спеціалістів економіки перехідного періоду. Сучасний спеціаліст повинен бути компетентним у таких питаннях як організація справи, функціонування форм капіталу, мати високий ступінь мотивації досягнення компетентних переваг у конкурентній боротьбі, психологічну стійкість тощо. Зрозуміло, що це вимагає уважного вивчення можливостей запровадження цих елементів у систему професійної підготовки.

Будучи складовою частиною соціуму, як цілісної системи, освітнє середовище навчального закладу є найважливішим чинником формування професійної компетентності фахівця торгово-економічного профілю, у якому відбувається вироблення системи професійної спрямованості, світогляду, професійних знань, умінь, навичок, творчого ставлення до обраної діяльності.

Отже, професійна компетентність сучасного спеціаліста торгово-економічного профілю є складним багатокомпонентним поняттям. Усі компоненти професійної компетентності знаходяться у взаємозв'язку один з одним та взаємодоповнюють один одного.

Аналіз змісту професійної компетентності надав можливість визначити її роль і місце в структурі професійної компетентності студента торгово-економічного профілю. Професійна компетентність охоплює всі структурні ланки, особливості та рівень розвитку яких визначають ступінь опанування професії, професійну компетентність фахівця, і в залишковому підсумку його професійну майстерність.

Подальше дослідження планується спрямувати на визначення критеріїв та показників професійної компетентності студентів коледжів торгово-економічного профілю.

Список використаної літератури

1. Альбуханова-Славская, К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Альбуханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 333 с.
2. Беспалько, В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М., 1989. – 192 с.
3. Болт, Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / Г. Дж. Болт : [пер. с англ.] ; науч. ред. Ф. А. Крутикова. – М. : Экономика, 1991. – 271 с.
4. Ильина, Т. А. К вопросу о профессиональной ориентации и профессиональном отборе в педагогические учебные заведения / Т. А. Ильина // Сов. пед. – 1978. – № 12. – С. 87–92.
5. Климов, Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. – М.-Воронеж, 1996. – 234 с.
6. Козиев, В. Н. Психологический анализ профессионального самосознания учителя : дисс. ... кандидата психол. наук / Козиев В. Н. – А., 1980. – 194 с.
7. Кон, И. О. В поисках себя: Личность и ее самосознание / И. О. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
8. Левитов, Т. Д. Психология труда / Т. Д. Левитов. – М., 1963. – 340 с.
9. Марква, А. К. Психология профессионализма / А. К. Марква. – М., 1996. – 308 с.
10. Матяш, Н. В. Самовоспитание профессиональной компетентности будущего учителя / Н. В. Матяш. – Брянск, 1994. – 160 с.
11. Мескон, М. Х. и др. Основы менеджмента / М. Х. Мескон и др. ; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
12. Мирошническо, Э. А. Организация самообразования студентов экономического вуза : дисс. ... кандидата пед. наук / Мирошническо Э. А. – Брянск, 1998. – 188 с.
13. Основы профессиографии / авт. коллектив. – Брянск, 1991. – 76 с.

14. Павлютенков, Е. М. Формирование мотивов выбора профессии / Е. М. Павлютенков. – К., 1980. – 156 с.

15. Платонов, К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М., 1986. – 256 с.

16. Торопов, П. Б. Психолого-педагогические условия эффективности формирования профессионально важных качеств у учащихся : дисс. ... кандидата пед. наук / Торопов П. Б. – Хабаровск, 1992. – 152 с.

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцент Боровик Л. В.